

STICHTING WERKGROEP MILIEUBEHEER RHENEN

D. Prins
Asterstr. 3
Rhenen

REDAKTIE:

w. Hoorn
M. Leker
G. van der Voet

ADRES:

Stichtse Rand 42
3911 JV Rhenen

INHOUD:

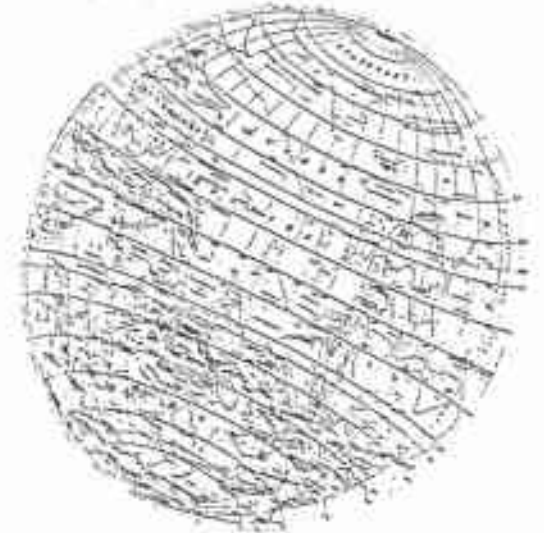
- De Boer en het milieu	blz. 2
- Boer en natuur	blz. 2
- Varkens houden en milieu ...	blz. 5
- Hoe milieuvriendelijk is het bijbelse scheppingsverhaal ?	blz. 6
- Lerk en milieu	blz. 8
- Aktie Tropisch Hardhout	blz. 9
- On?kruid in Rhenen	blz. 12
- Van de knotcommissie	blz. 14
- Cursus Bomen en struiken herkennen	blz. 15
- Milieutelefoonnummers	blz. 16

88-2

DE BOER EN HET MILIEU.

Onder dit kopje zult U in het vervolg in de Nieuwsbrief geïnformeerd worden over zaken dit onderwerp betreffende.

In de loop van dit jaar besloot de WMR contact te zoeken met de georganiseerde landbouw in Achterberg. De WMR wilde graag een gesprek met de standsorganisaties.

DOELSTELLING:

Het bereiken van een betere verstandhouding en hierdoor begrip te kweken voor elkaars standpunten.

Toen het contact eenmaal was gelegd en de eerste bespreking was geweest, is besloten een commissie samen te stellen. Deze commissie bestaat uit vertegenwoordigers van de Christelijke Boeren- en Tuindersbond (CBTB), Utrechts Landbouwenootschap (UJG), Nederlandse Bond van Plattelandsvrouwen (NBP), Plattelands Jongeren Gemeenschap Utrecht (PJGU) en de Werkgroep Milieubeheer Rhenen (WMR). Een ieder heeft twee vertegenwoordigers in deze commissie.

Na deze besprekingen, zijn er diverse gevolgd.

Het eindresultaat hiervan was een gezamenlijk georganiseerde informatie- en discussie-avond in het Dorpshuis te Achterberg.

In het kader van "Onze aarde, laten wij haar leefbaar houden", is als thema gekozen: "De Boer en het Milieu".

Een zestal sprekers heeft die avond over de navolgende onderwerpen een korte uiteenzetting gegeven: het rentmeesterschap, de wetenschap, de boer, zijn opvolger en de boerin.

Na de pauze volgde een levendige discussie.

Bij de evaluatie van deze avond is besloten bovenvermelde commissie in stand te houden om met elkaar van gedachten te kunnen blijven wisselen.

Natuurlijk zijn de problemen met betrekking tot het milieu niet in één klap opgelost. Ook de verschillen niet die er bestaan tussen de standsorganisaties en de WMR. Wel is er begrip gekomen. Begrip voor elkaars standpunten en problemen. Daardoor kunnen en moeten wij met elkaar in gesprek blijven.

Het leek ons goed U in deze Nieuwsbrief een korte uiteenzetting over het bovenstaande te geven. In de volgende Nieuwsbrief(ven), zullen wij de aandacht schenken aan meer direct bij het onderwerp betrokken zaken.

Mocht U een suggestie hebben voor een te bespreken onderwerp, dan houden wij ons uiteraard gaarne aanbevolen.

Tot de volgende Nieuwsbrief,

Irene Henzen,
Mario Moura.

Boer en Natuur

Helaas was ik niet op de discussieavond over "Boer en milieu" op 6 okt. jl. in Achterberg. Wel heb ik nog 2 schriftelijke vragen gesteld, onder andere of een boer geen behoefte meer heeft aan bloemen, vlinders en bijen in zijn gras of een zingende leeuwerik in de lucht. Bij mijn vader op het bedrijf heb ik dat nog wel meegemaakt, die situatie van heelheid.

De milieuaantasting vanuit (onder andere) de moderne landbouw is echter al zo ver voortgeschreden, dat nog voornamelijk wordt gesproken over de alarmerende ammoniakkeffekten op de bossen en het nitraatbederf van grond- en drinkwater. Over planten en vogels praat je dan al lang niet meer.

De milieuproblematiek wordt zo misschien wel versmald tot een bedreiging van de mens zelf (als laatste overlevende van een dolgedraaid systeem).

Daarom zie ik een zeker verschil tussen de problemen van "milieu" en die van "natuur". Hoewel die weer samenkomen als je denkt aan luchtverontreiniging die nu al vele jaren als een vieze deken over heel Nederland (en elders) heeft gelegen, zodat op alle gronden de effecten zichtbaar worden (bv. vegetatieverruiging, gelijkschikking, verdwijnen van gevoelige soorten).

Kort geleden was ik op een symposium getiteld "Insektenfauna en natuurbeheer", en dan hoor je nog eens dat bosaantasting en drinkwaterbederf niet de enige ellende is, maar dat ook ontwatering en eutrofiëring van natuurgebieden zeldzame vlinders, kevers, spinnen enz. grootschalig doen verdwijnen.

Door te "technisch" uitgevoerde onderhoudsmethoden van beken krijgen voorts bijzondere wantsen en libellen geen kans meer zich voort te planten, door uitbreiding van steden en recreatie is er ook steeds minder ruimte voor vele inheemse plant- en diersoorten, enz.

Op zo'n studiedag hoor je zeer concrete gegevens die door gespecialiseerde onderzoekers gedurende jaren van geduldige observatie zijn verzameld, en dan schrik je echt bij elk volgend verhaal. Een verhaal dat maar enkelen horen ... (op de TV zie je bijna alleen gekunstelde verhalen over verre, grote dieren).

Toch verneem je tegelijk dat er nog wel aanknopingspunten zijn voor verbetering, via natuurbouw of soms verrassend simpele wijzigingen in de beheermethoden, bv. eens wat takken in een beek laten liggen waardoor bepaalde insecten (maar ook kikkers) eieren kunnen afzetten, een sloot eens wat minder compleet schonen (het gaat toch om de functie!), of om het andere jaar een hermedeelte niet maaien. Insekten zijn in het geheel van de natuur net zo waardevol als roof- of zangvogels, dassen en otters, kikkers, reptielen, vleermuizen enz. Van de 62 inheemse dagvlindersoorten zijn er echter al 9 soorten geheel verdwenen uit Nederland en wordt de helft ook nog eens met uitsterven bedreigd. Dat geldt natuurlijk ook voor minder aansprekende en minder onderzochte soorten als wantsen, kevers, vliegen, mieren, bijen, libellen enz. Van de in totaal ca. 15.000 inheemse insektensoorten (op totaal 25.000 ongewervelde diersoorten) zullen er al wel enkele duizenden aan het verdwijnen zijn of al verdwenen zijn.

Wat heeft de landbouw met dit alles te maken? Heel veel, alleen al door het simpele feit dat onze boeren 3/4 van ons grondoppervlak in gebruik hebben. Voor de kansen op overleven van onze "wilde" planten en dieren heeft de landbouw daarmee een enorme verantwoordelijkheid, want voor de natuur is er in de "moderne landbouw" praktisch geen plaats meer ....

Optimisten denken nog dat landbouw en natuur kunnen samengaan, maar de deskundigen ontkennen dit langzamerhand bijna eensgezind. Zo las ik onlangs in het rijksperiodiek "Platform", dat het tweede kamerlid mevrouw Svildens-Rozendaal (PvdA) deze "verwevenheid van landbouw en natuur" niet meer ziet zitten, omdat in het verleden wel is bewezen dat de natuur dan onvoldoende kansen krijgt.

Het is jammer dat het boerendenken nu helemaal vervuld is van de biljartlakenweiden -- ontwaterd, beregend, geëgaliseerd, fors bemest, kaarsrechte boomloze percelen, met een hoge veedichtheid, zo vroeg en lang mogelijk beweid en/of gemaaid --, en akkers met steeds meer mais en zonder die bijzondere kruiden van weleer. Ik heb ze nog vrij recentelijk zien verdwijnen van de vroegere roggeakkers van Rhenen: de korenbloem, papaver, korensla, bleekgele hennepnetel, akkerleeuwebek, akkerandoorn, meestal onbekend bij een breder publiek. Dat ging in een paar jaar tijds heel hard, hoewel een aantal minder bijzondere soorten weer terugkeren door resistentie tegen het gif, en op maisvelden krijg je altijd een aantal grassen.

Ongetwijfeld is dit proces niet echt de "schuld" van de boer, want ons hele economische systeem is met een complete milieu- en natuurvernietiging bezig: de bezem van de tovenaarsleerling is onbeheersbaar geworden. Zo wil ik als ander voorbeeld noemen het volkomen vrij gelaten "blijje rijden" van die steeds maar groeiende, misselijk makende massa individuele autorijders - er wordt hoogstens was geprutst met platina katalysatoren -, terwijl de enige oplossing is een veel intensiever openbaar vervoer in elke straat, waarmee je snel en goedkoop overal zou moeten kunnen komen. De onbeheersbaarheid toont zich in het niet kunnen afdwingen van zo'n verandering en in tegendeel steeds maar bijbouwen van wegen en tunnels. Het is dus niet alleen de landbouw waar het mis is, maar voor de natuur is de landbouw wel de grootste faktor!

Welke ark van Noach is dan nog mogelijk? Wegens de overproductie - die ook elders in de wereld heel slechte effecten veroorzaakt - kan er een grote grond uit productie worden genomen en vervolgens tot bos, natuurreservaat, dan wel Relatienotagebied worden bestemd.

Dit is nu voor Rhenen aktueel voor de Achterbergse Hoollanden/Goede Troost (zoals ook voor de omgeving van De Hel, Bennekomse Meent, enz., maar de laatste is Gelders gebied). Het gehele "Binnenveld" was tot ca. 40 jaar geleden een dorado voor plant- en diersoorten, met o.a. talloze orchideeën en vele zeldzame blauwgraslandplanten, kemphanen, ooievaars, paapjes, grauwe klauwieren, watersnippen, otters enz. enz. Na de ruilverkaveling in de veertiger jaren is die natuurkwaliteit voortdurend achteruitgegaan, met nu recentelijk ook nog de maisakkers erbij. Toch zijn er nog resten, en is er herstelbaarheid! We mogen niet alleen een paar Kievieten en kraaien overhouden: juist de kritische soorten dieren en planten kunnen ons waarschuwen of het mis gaat in ons milieu.

Over heel Nederland gezien is de Gelderse Vallei een uniek stukje, rijk aan zogenaamde gradienten tussen nat en droog - met deels nog schoon kwelwater vanaf de hoge zandgronden! -, en tussen veen, zand en klei. Voor extensivering o.c. reservaatvorming zou deze plaats daarom een heel goede keuze zijn (de Direktie Beheer Landbouwgronden denkt er ook zo over!). Ook uit het Broedvogel-Inventarisatieverslag Zd. Geld. Vallei 1987, pas uitgekomen, blijkt dit.

Er is nu een voorlopig stuk aangewezen (Goede Troost + Nd.Achterbergse Hooglanden + rond De Hel). Zelf heb ik daar nog "restanten" van zelfzame planten aangetroffen.

Uit onderzoek is gebleken dat een ekologische infrastructuur nodig is, wil het aantal inheemse plant- en diersoorten niet verder teruglopen. In geïsoleerd liggende natuurgebiedjes zijn de overlevingskansen voor veel soorten te gering. Je moet ze dus vergroten of onderling verbinden, en dat geldt ook voor de Bennekomse Meent en De Hel. In Duitsland leggen ze kruidenranden langs de akkers, dat zou ook nog kunnen.

Het zou jammer zijn als de boeren hier niet aan zouden willen mee werken, immers de natuur is niet de schuldige van hun eventuele moeilijkheden: ook als de natuur helemaal verdwenen is, dan gaat het elkaar kapot concurreren nog gewoon door ... Liever dus subsidies voor relatienotagebieden en reservaten, dan de beruchte koude sanering.

Maar nog belangrijker: we moeten met zijn allen - óók in de industrie, verkeer, energievoorziening; - een beetje "terug naar de natuur", wil er een kans op overleving zijn. Praten over rentmeesterschap en heelheid is niet voldoende, we moeten het ook doen. Zelfs de derde wereld is erbij gebaat als wij eens wat minder "flink" zijn.

Dirk Prins

Varkens houden en milieu .....
een kwestie van balans.

Een boekje van het Centrum voor Landbouw en Milieu (C.L.M.) en gefinancierd door het Ministerie van VROM, van Oktober 1988.

Een groep varkenshouders hebben samen met het CIM nagegaan wat varkenshouders kunnen doen aan het milieu.

Aan bod komen: mineralen balans en de gevolgen voor het milieu en de portemonnaie, wanneer mineralen in de vorm van ammoniak verdwijnen in de lucht of als fosfaat en nitraat in het grondwater terecht komen.

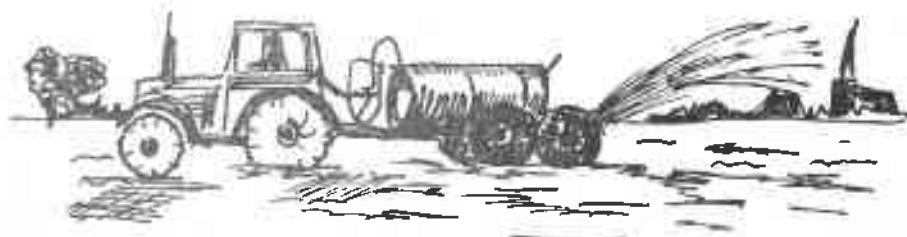
Als voorbeeld: Tijdens omklag onder een volledige roostervloer in de stal gaat er per 1000 vleesvarkens 2000 kg. stikstof per jaar verloren! + f. 2500.-.

Ook buiten in meststallo's gaat nog veel stikstof verloren, evenals bij het uitrijden van mest met de giertank.

Bij uitrijden op een droge zonnige dag gaat 65 % van de stikstof de lucht in. Het uitrijden dient dan ook te geschieden op natte windstille dagen! De verfluchtiging is dan nagenoeglijk minder. Ook door inregenen of verregenen van verdunde mest op grasland kan het verlies met bijna 100 % verminderd worden. Helass werden deze maatregelen van de zomer op de Palmerswaard langs de Rijn niet in acht genomen en in plaats van Rhenen toeristenstad was er eerder sprake van Rhenen stinkstad! *Maar dat is bijna overal in Nederland zo...*

Wat bij lezing van genoemde brochure opvalt is dat er hoegenaamd niets in staat over de milieu-eisen waar het varken zelf om vraagt, terwijl er wel plaatjes in staan met roostervloeren zonder stro, en stangen om fokvarkens separaat mee aan te binden. Indien meer tegemoet gekomen was aan de eisen die het varken stelt aan zijn omgeving als diersoort, o.a. een ligplaats van stro (deze eisen zijn door onderzoek uitvoerig beschreven), zou er nu niet zo'n groot milieu-probleem in Nederland zijn vanwege de varkensdrijfmest.

Het bouwen van gierkelders en reservoirs voor drijfmest is een kostbare zaak evenals de ammoniakverspreiding uit drijfmest en de verontreiniging van het grondwater.

*Zakken
waar wil
die
mest
gewoon
kijgt*

*Zeer
leef*

Het houden van mestvarkens, fokzeugen en biggen op een dier- en milieuvriendelijke wijze wordt beschreven in de rapporten 4, 8 en 9 van de studiegroep Intensieve veehouderij en Dierenbescherming.

Deze zijn te bestellen door overmaking van f.5.- op giro 25685 t.n.v. de Nederlandse Vereniging tot Bescherming van Dieren te 's Gravenhage, Postbus 1980.

Reeds in 1976 in rapport 4 wordt een staltype beschreven dat tegemoet komt aan de behoeften van het varken, zoals stro, licht en warmte, nl. de openfrontpotstal. Deze heeft naast een betere gezondheid en minder abnormale gedragingen van het dier, zoals staartbijten en kannibalisme, voor het milieu de volgende voordelen:

*rapport
over wil zo veel mogelijk dieren, en hoe het dier zich voelt, doet weinig ter zake (altesz als je dat niet meer hoeft te doen...)*

- veel lagere energiekosten vanwege de natuurlijke ventilatie en waardoor dure verwarmingsinstallaties achterwege kunnen blijven en de investeringskosten veel lager zijn;
  - stankhinder is te verwaarlozen evenals stikstofverliezen;
  - er hoeft slechts 1-maal in de 4 maanden te worden uitgemest en de mest is stapelbaar (geen dure silo's) en te verwerken tot goed verkoopbare compost, zie hieronder.
- Het uitmesten kan gebeuren door het wegmeppen van de schotten bij het open front en met gebruik van een trekker met voorlader.

Waardoor heeft deze open-front-potstal geen ingang gevonden?

Verschillende importerende landen van varkensvlees stellen de onnodige en wrede eis, dat de mannelijke varkens als big zijn gecastreerd. Door castratie van jonge beren vormen deze in de open front-potstal te veel vet. Echter, door de snelle opkweek van biggen in 6 maanden tot slachtvarkens, is er zonder castratie geen berengeur, dit is controleerbaar, en de vlees-vet verhouding veel beter.

Het wordt tijd, dat wij ons, zie ook het stukje in de Nieuwsbrief over het conciliair proces van de kerken, bezinnen op onze varkenshouderij.

Het opzetten van de mesthoop:

De meest praktische vorm is langgerekt met schuin aflopende kanten, de basis is 2,5 meter breed en de hoogte 1-1,5 meter.

Effektief is om de mest met aarde of reeds verteerde mest te vermengen en op hopen te plaatsen in een 15 cm. diepe kuil. Hierin eerst wat stro leggen.

De mesthoop met een laag aarde afdekken (uit de kuil) en tegen regen met een plastic zeil.

Voor nadere informatie Consulentenschap B.D. en EKO, Postbus 1021, 8200 BA Lelystad. Tel. 05200 - 22666.

Nievrans zal hier niet mee doen...

Wies Cobben = *nief/wiet zakelk*

Hoe milieuvriendelijk is het Bijbelse scheppingsverhaal?

De Wereldraad van Kerken heeft in 1983 de kerken opgeroepen zich te begeven in "a conciliair process of mutual commitment (covenant) to justice, peace and integrity of creation", door de Raad van Kerken in Nederland vertaald in: conciliair proces van gezamenlijke inzet voor gerechtigheid, vrede en heelheid (behoud) van de schepping.

*naar! dat is best...
jeper-
stellop???*

Hoewel ik mij de laatste jaren meer beweeg in kringen van milieuorganisaties dan in kerkelijke kringen, kan ik mij als theologe niet anders dan interesseren voor deze ontwikkeling binnen de kerken. Daarom de volgende kanttekeningen, bedoeld als positieve bijdrage en allerm minst om persoonlijke geloofsovertuigingen te kwetsen.

2 ??? (Waarom zeg je dat bij woobaat ???) jammer

typisch voor
milieuwetenschap??
???

Vooropgesteld kan worden dat, om vast te stellen hoe wij als (christelijke) mensen zouden moeten omgaan met de aarde, niet het feitelijke ontstaan van de aarde ter discussie gesteld hoeft te worden (creationisme, de eenmalige scheppingsdaad, tegenover de evolutiegedachte, die veelal in milieukringen heerst.)

Van belang is hoe vanuit de kerken het milieuprobleem benaderd wordt. Ook nu wordt in dit conciliair proces het argument van het rentmeesterschap aangevoerd, uitgaande van de visie dat de mens de kroon op Gods' schepping is en de taak gekregen heeft om de natuur te onderwerpen en te beheersen, te bewerken en te bewaren.

X Waarom deze christelijke interpretatie van het scheppingsverhaal in Genesis heeft mede geleid tot wat we nu "milieuonvriendelijk gedrag" noemen, nl. uitbuiting en exploitatie van ons natuurlijk leefmilieu. Want waar liggen de grenzen als het op beheersen c.q. beheren aankomt?

En is deze eeuwenlang gehanteerde interpretatie wel echt Bijbels?

Wanneer we de Bijbel beschouwen als leidraad voor ons handelen, dan is het noodzakelijk ons te verdiepen in de werkelijke bedoeling van verhalen en teksten, en niet lukraak uitspraken uit hun "context" lichten.

Wat betreft de verhalen uit Genesis: Tot in de Middeleeuwen werden de eerste vijf Bijbelboeken (pentateuch) beschouwd als werk en wetten van de hand van Mozes.

Pas in de Renaissance begon men de Bijbel in de grondtaal te lezen (O.T. hebreuws en N.T. grieks). Toen kreeg men ook inzicht in stijlverschillen, woordgebruik, datering e.d., en kwam men tot de conclusie dat er in Genesis zelfs sprake was van 2 scheppingsverhalen (Gen. 1-2:3 en Gen. 2:4 ev.) uit verschillende bronnen.

Algemeen wordt nu aangenomen dat de huidige teksten pas in de 5e eeuw v.C. tot stand gekomen zijn (ter vergelijking: Mozes wordt in 1250 gedateerd en David in 1000 v.C.). Het tijdstip waarop deze eeuwenlange traditie op schrift gesteld werd is belangrijk voor de bedoeling en uitleg van de tekst.

Als we bedenken dat de wortels van de joodse traditie teruggaan tot de opening van God aan de aartsvader Abraham nog veel vroeger, en dat voordien en sindsdien land en volk blootgesteld zijn aan contacten met omliggende culturen, onderdrukking door naburige landen (Egypte, Assyrië, Babylonië en Perzië, en later Grieken en Romeinen), dan kan niet anders dan geconstateerd worden dat vooral het O.T. een bewerking is van eeuwenlange tradities, en geen geschiedschrijving in de zin die wij nu gebruiken. Het is een heilsgeschiedenis die samenhangt met de overtuiging dat het joodse volk steeds voorwerp was en bleef van de persoonlijke interesse van God, een interesse die begonnen was bij Abraham. *Typisch hoe*

Welnu, in de tijd dat deze scheppingsverhalen geschreven zijn, was het joodse volk, althans de leidende klasse en priesters, in ballingschap gevoerd naar Babylonië (5e eeuw v.C.). Het volk was versnipperd en een opleving van nationale en godsdienstige aspiraties was hard nodig. Op dat moment was er behoefte om de oorsprong van het joodse volk en de belangrijkste gebeurtenissen uit hun geschiedenis, zoals de zwervende stamvaders, uitverkiezing door God, uitgroeien tot een volk, slavernij, heenleiden naar het beloofde land, te bewaren, vast te leggen en te koesteren.

! Vóór deze "geschiedschrijving" werd nog een diepzinnige inleiding geschreven omtrent de oorsprong van de aarde, schepping van adam in het paradijs en vervolgens verhalen over zondeval, broedermoord e.d., allerlei facetten die geleid hadden tot het verval van de gemeenschap, een volk dat God bedoeld had als een gelukkige gemeenschap. *Abraham* *is ook biologisch!!! nl. competitie tussen stamvaders!!!*

In dit perspectief moeten deze eerste 5 bijbelboeken gezien worden: overgeleverde verhalen gesteld in het licht van een zedelijk-religieuze pragmatiek.

God dient als opvoeder. Versterking door: rede, ethiek etc in dienst van biologische!!!

Er zijn dus 2 scheppingsverhalen:

- 17/11/22
1/7 dage
in 't oek was
weinig
- Gen.1-2:3 is een priesterlijke tekst, waarschijnlijk een liturgische tekst uit tempelarchieven met als einddoel de verheerlijking van de sabbath. Het einddoel is dus niet de schepping van de mens op de zesde dag, tezamen met de opdracht al het voorafgeschapene te gebruiken voor eigen onderhoud, einddoel is de instelling van de sabbath op de zevende en laatste dag, geheiligd door God. Feitelijk is de sabbath een heel praktische opdracht om al het geschapene regelmatig tot rust te laten komen, m.a.w. niet te exploiteren of uit te buiten.

Het belang van de sabbath ligt dus niet in het tot rust komen van de mens, zoals tot nu toe meestal toegepast wordt, maar vooral in het tot rust komen van Gods' hele schepping, de natuur, door bv. tijdelijk niet in te grijpen (sabbathsjaar in de landbouw). Een heel simpele en duidelijke opdracht. Ook elders in de Bijbel wordt regelmatig verwezen naar het in acht nemen van de "sabbath van de aarde", volgens Leviticus 25 en 26 zelfs een voorwaarde om te mogen en kunnen leven in het beloofde land.

- Gen.2:3 e.v. is van de hand van een ag. Jehwistische bron. De nadruk van dit scheppingsverhaal ligt op de profetische eis van menselijke gehoorzaamheid aan de enige God van Israel tegenover de oerzonde van de hoermoed.

Beide teksten kunnen uitstekend gebruikt worden in verband met het noodzakelijk, behoud van de schepping!

! X

Kortom, aan de hand van deze uitleg van het bijbelse scheppingsverhaal, ik aangetoond te hebben dat er veel meer en ook betere aanknopingspunten in de Bijbel te vinden zijn dan het traditioneel aanbevoerde rentmeesterschap. De milieuproblemen momenteel zijn zozeer verweven met de economie van produceren en consumeren, alle hiermee samenhangende problemen, huidige technische oplossingen, dat een beroep alleen op het rentmeesterschap te gecompliceerd is. Het is vooral de taak van theologen en predikanten om deze gunstige ontwikkeling binnen de kerken deskundig te begeleiden door de waardevolle en duidelijke bedoelingen van de Bijbel op te sporen en te benutten bij dit proces tot behoud van de schepping. Ja maar, we leven nu in een andere cultuur

Willy Hoorn

maar Bijbel geen
praktisch boek meer
ir...

KERK EN MILIEU

Binnen de kerken (wereldwijd) is een proces of gang gekomen onder de naam "Conciliair proces". Dit C.P., zoals het kortweg genoemd wordt, heeft drie thema's: "Gerechtigheid, Vrede en Behoud van de Schepping".

Eerst iets over de voorgeschiedenis:

In 1934 riep de theoloog Bonhoeffer tijdens een oecumenische conferentie de kerken op tot een wereldwijd concilie. Tegenover de oorlogsdreiging moest de kerk de boodschap van vrede brengen. De vrede moest op zo'n manier worden beléden, dat de kerk haar kinderen de wapens uit handen zou nemen. De boodschap vond toen nauwelijks gehoor.

In 1983, op een vergadering van de Wereldraad van Kerken in Vancouver, hebben de kerken uit de DDR deze boodschap opnieuw laten klinken. Daar vond toen ook een verbreding plaats naar de huidige drie thema's.

In 1985, op de Westduitse Kirchentag, heeft de atoomfysicus Carl Friedrich von Weizsäcker de oproep om te komen tot een C.P. krachtig herhaald.

In een aantal landen wordt er nu uitvoerig op gereageerd.

In 1987 is er vanuit de Nederlandse Raad van Kerken een stuurgroep ontstaan. Deze landelijke stuurgroep heeft rond elk van de drie thema's aangegeven op welke punten de aandacht wordt gericht.

Rond het thema "Heelheid van de Schepping" is er een werkgroep "Kerk en Milieu" die heeft besloten zich vooral te richten op de volgende concrete zaken:

- Verkeer en vervoer
- Landbouw en voeding
- Energie
- Natuur en milieu in eigen leefomgeving.

De Raad van Kerken in Rhenen heeft de landelijke initiatieven overgenomen. Op 20 september was er in Rhenen een voorlichtingsavond voor plaatselijke kerkelijke werkers. Daar kwamen alle drie thema's aan de orde, hoewel de nadruk wel op het milieu lag, mede omdat dit binnen de kerken nogal een achtergebleven gebied is.

De Raad van Kerken in Rhenen zal een commissie in het leven roepen, die zich intensief met dit onderwerp gaat bezig houden en om tot concrete plannen en acties te komen om ook de achterban in beweging te brengen.

Er zal ook zeker contact gezocht worden met de plaatselijke milieugroep.

De avond daarna, de 21e september dus, was er een informatieavond voor milieugroepen uit de provincie Utrecht op het landgoed Oostbroek, over "Kerk en Milieu". Daar werden de milieugroepen voorgelicht over het Conciliair Proces. Er werd uiteengelegd dat vragen over gerechtigheid en vrede al vanouds binnen de kerken aan de orde komen, maar dat het milieu erg lang op de achtergrond is gebleven. Terwijl natuur en milieu in de taal van de kerk "schepping" heet en eigenlijk alleen al door dat woord een extra verantwoordelijkheid oproept. Schepping wil namelijk zeggen: de natuur, het milieu, is door God gewild, geschapen, en dat geeft ons de verantwoordelijkheid er op een goede manier mee om te gaan.

We willen proberen vanuit de milieugroepen de bewustwording ook binnen de kerken te stimuleren waar we maar kunnen. Wat Rhenen betreft, wij houden de vinger aan de pols.

Tiny Brug

AKTIE TROPISCH HARDHOUT.

In het vorige nummer van de Nieuwsbrief hebt U kunnen lezen over de aktie Tropisch Hardhout en hebben wij toegezegd U hierover nader te informeren.

Wat heeft de WMR inmiddels gedaan?
Allereerst hebben wij een brief geschreven aan het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Rhenen om hen te vragen nog attenter te zijn op het gebruik van tropisch hardhout in de gemeente Rhenen.

Wellicht weet U dat de gemeente Rhenen al had besloten het gebruik van het tropisch hardhout te beperken tot de binnenstad van de gemeente. Toch is dit nog niet genoeg. Natuurlijk is het fijn dat de gemeente al zo positief meewerkt, maar zij kan nog meer.

De gemeente kan - als opdrachtgeefster - ook zo haar steentje bijdragen voor het gebruik van tropisch hardhout.

Een hardhouten trap in het stadskantoor is natuurlijk een schitterend gezicht, doch er zijn ook perfect vervangende materialen.

Hardhouten paaltjes in het centrum zijn eveneens schitterend. Toch zijn ook hiervoor eveneens schitterende alternatieven.

Natuurlijk doen er zich gevallen voor dat er toch hardhout moet worden gebruikt oq. worden verwerkt. Dat moet en mag dan ook, maar de gemeente kan toch eerst de alternatieven overwegen. Ook kan zij als opdrachtgeefster bepalen dat het gebruik van tropisch hardhout moet worden uitgesloten oq. tot het minimum worden beperkt.

Een kopie van bovenvermelde brief hebben wij gezonden aan de fractievoorzitters van de gemeenteraad.

Ook hebben wij een brief verzonden aan de architecten, aannemers en doe-het-zelf zaken in deze gemeente. In deze brief hebben wij hen in het kort onze bezorgdheid over het kappen van de tropische regenwouden uiteengezet en ook hen gevraagd het gebruik van tropisch hardhout te willen verminderen. In ieder geval het gebruik van alternatieven hiervoor te willen bezien.

En U - als lezer van deze Nieuwsbrief - kunt U hieraan iets doen ?

Welzeker. Allereerst kunt U - als actief politicus of kiezer - Uw politieke partij ervan (proberen) te overtuigen dat het kappen van de tropische regenwouden niet op deze schaal kan doorgaan. Het behoud van de tropische regenwouden is niet alleen in het belang van milieugroepen e.d., doch ook in Uw eigen belang. Denkt U alleen maar eens aan de klimatologische invloeden van de ontbossing. (in de volgende Nieuwsbrief zullen wij U daarover uitgebreid informeren, uiteraard vergezeld van recente voorbeelden).

En als U niet politiek gericht bent ? Kunt U dan ook iets doen ? Natuurlijk. U bent toch ook consument. U laat wellicht eens iets in Uw huis veranderen, of U doet dit zelf. Het is waar, tropisch hardhout doet het erg goed. Doch ook hiervoor zijn alternatieven.

Ja, zult U zeggen, in het bovenstaande wordt veel gesproken over alternatieven voor tropisch hardhout. Welke alternatieven zijn er dan ?

Hier volgen er enkele:

1. Naaldhout.

Toepassing: het kan bij alle toepassingen in de bouw (zowel binnen als buiten) en in de waterbouw tropisch hardhout vervangen.

Aan het gebruik van naaldhout kleven de volgende bezwaren:
- Net als bij tropisch hardhout moeten er bomen voor gekapt worden. Het meeste naaldhout komt uit Canada en de Sovjet-

Unie. De ecologische schade, die daarbij wordt toegebracht, is aanmerkelijk geringer dan bij de winning van tropisch hout. Met name in Canada zijn goede herbebossingsprojecten, zodat het kappen niet ten koste gaat van de natuur.

- Naaldhout, dat buiten én in de waterbouw gebruikt wordt, moet - in tegenstelling tot tropisch hout - worden verduurzaamd. Dat is nodig om rotting tegen te gaan. Verduurzaamd naaldhout is meestal grenenhout (vurenhout is hiervoor minder geschikt, omdat verduurzamingsmiddelen in deze houtsoort minder goed doordringen). Verduurzamingsmiddelen zijn in verschillende mate schadelijk voor het milieu.

Gelukkig worden er wel steeds meer middelen op de markt gebracht die financieel en bouwtechnisch aantrekkelijk zijn en slechts een geringe schade toebrengen aan plant, dier en mens.

- Naaldhout is (evenals tropisch hout) niet voor hergebruik geschikt. In de afvalfase zal het verbrand of gestort moeten worden. Dit geeft extra milieu-problemen vanwege de schadelijke bestanddelen van de verduurzamingsmiddelen.

Opmerking: Naaldhout is de meest geschikte vervanging voor tropisch hout. Als materiaal doet het in kwaliteit niet onder voor de meest gebruikte tropische houtsoorten, mits het op een goede manier toegepast en verduurzaamd is.

2. Aluminium.

Toepassing: kozijnen.

Aan het gebruik van aluminium kleven de volgende bezwaren:

- Bij de winning van bauxiet, de grondstof voor aluminium, wordt ook tropisch regenwoud vernield, hoewel de omvang hiervan geringer is dan bij de winning van tropisch hout.
- Tijdens de produktie van aluminium is veel energie nodig. Daarbij moet worden opgemerkt, dat aluminium geschikt is voor hergebruik. De hoge energiekosten zijn dus eenmalig.
- Het gebruik van aluminium kan leiden tot koudebruggen en condensproblemen. Een goede constructie kan deze problemen voorkomen.
- De aanschafkosten van aluminium zijn hoog (vooral vanwege de hoge energiekosten).
- Aluminium is gebruikersonvriendelijk. Je kunt er bijvoorbeeld geen spijker in slaan. Bovendien storen veel mensen zich aan het "kille" van het materiaal.

Opmerking: Aluminium is bij uitstek een materiaal dat duurzaam is. Zé vergt erg weinig onderhoud (en is dus tijdens het gebruik milieuvriendelijk) en het materiaal wordt op grote schaal hergebruikt.

3. Kunststof.

Toepassing (het betreft hier voornamelijk PVC): kozijnen.

Aan het gebruik van kunststof kleven de volgende bezwaren:

- De aanschafkosten zijn hoog.
- Hergebruik is (nog) niet mogelijk.
- Verbranding tijdens de afvalfase geeft gevaarlijke stoffen.
- Net als aluminium is kunststof gebruikersonvriendelijk, en net als bij aluminium zijn de onderhoudskosten gering.

4. Staal.

Toepassing: kozijnen.

Voor staal gelden in grotetrekken dezelfde bezwaren als voor aluminium.

Een extra nadeel voor staal zijn de kosten en de milieu-effecten van het gebruik van menie en verf.

5. Beton.

Toepassings: palen.

Het materiaal is duurzamer dan tropisch hout. Evenals bij tropisch hout zijn de hergebruiksmogelijkheden klein. Een nadeel is wel, dat beton meestal niet mooi "oogt".

Behalve bovenstaande materialen zijn er nog de volgende mogelijkheden voor de vervanging van tropisch hout:

- tropisch en niet-tropisch afvalhout.
- kunststofafvallen (in ontwikkeling).
- niet-tropisch hout.
- inlands grenen, douglas, eiken en populier.
- gebruik van laminaten van hout (stijfheid) en kunststof (duurzaamheid).

Tabel 1. Invoercijfers van tropisch hout (stammen en gezaagd) in Nederland, belangrijkste houtsoorten, in 1000 m³ rondhoutequivalenten, periode 1958-1983.

jaar	1958	1963	1968	1973	1978	1983
houtsoort:						
Keruing	56	74	58	72	45	27
Meranti	0	0	55	420	659	849
Merbau	0	1	15	104	197	137
Ramin	6	11	16	20	36	41
Teak	10	16	16	13	7	3
Azobé	14	40	84	98	119	121
Okoumé	62	67	81	74	22	19
Mahonie	30	38	52	68	29	25
Overige	<u>87</u>	<u>143</u>	<u>201</u>	<u>274</u>	<u>131</u>	<u>172</u>
Totaal	265	390	578	1.143	1.245	1.394

Voorts hebben wij in de week van 1 tot en met 4 november 1988 in de Rhenense bibliotheek in het kader van de actie "HONGER HOEFT NIET" informatie gegeven over tropisch hardhout en de gevolgen van het kappen voor de tropische regenwouden. Tevens kon U intekenen op een lijst, uitgaande van de Ecologist, Bodmin, Cornwall, GB. Er zijn 1 miljoen handtekeningen nodig. Deze handtekeningen worden over de gehele wereld verzameld. Doel: Als er minstens 1 miljoen handtekeningen zijn, wordt het probleem van de tropische regenwouden besproken in een buitengewone vergadering van de Verenigde Naties.

Mocht U de tentoonstelling niet hebben bezocht en toch willen tekenen, dan kunt U uiteraard altijd terecht bij de WMR.

Ons doel van het aandacht vragen voor het tropisch regenwoud is niet een boycot van het tropisch hardhout. Wat wij wel willen? STRUCTURELE MAATREGELEN OP INTERNATIONAAL NIVEAU. Bv. een herbebossingsplicht. (Op dit moment wordt voor iedere 10 gekapte bomen er slechts 1 herplant.)

Ook vinden wij dat de HOUTKAP in ONAANGETAASTE REGENWOUDE VERBODEN moet worden.

Een belangrijk succes op internationaal niveau is al binnen.

Onlangs nam het Europees Parlement unaniem een resolutie aan waarin de EG en haar lidstaten worden opgeroepen de import van tropisch hardhout uit Maleisië tijdelijk stil te leggen.

Wilt U meer informatie? Wendt U zich gerust tot één van ons tweeën.

Wij doen een dringend beroep op U. Doet U toch mee.

LAAT DE TROPISCHE REGENWOUDE OOK UW ZORG ZIJN.

Irene Henzen,
Mario Moura.

ON?KRUID IN RHENEN

Bijna zolang als de Werkgroep Milieubeheer Rhenen bestaat, pleit zij voor het terugdringen of liever nog het afschaffen van het herbicidengebruik in de plantsoenen in Rhenen.

De eerste activiteit van de WMR om de bewoners van Rhenen bewust te maken van de schadelijke effecten van herbicidengebruik en de ecologische en esthetische betekenis van wilde bloemen in bermen en gazons was de voordracht van professor Zonderwijk tijdens de jaarvergadering in 1976.

①

Incidentele gesprekken op de Dienst Gemeentewerken met de voorgangers van de heren Vooijs en Van der Steen volgden, maar brachten weinig verandering teweeg. Eerst na het verschijnen van een verontrustend artikel in de Vallei in 1981 van de hand van de heer Prins stond de gemeente open voor kleine experimenten in de plantsoenen en mochten door Prins in de kantine van Gemeentewerken dia's vertoond worden. De eerste experimenten betroffen het inplanten van enkele perken met flink uistoelende en bodembedekkende planten als gevlekte gele dovenetel, muizepoortje en viltige hoornbloem en wel in het talud aan het Paardenveld en in een steilrandje langs de Koerheuvelweg en in een heestervak op de Lijsterberg. Zwijsbergen werd met een kruidenmengsel ingezaaid en het (Seringplantsoen) zou voortaan door de bewoners met de schoffel onkruidvrij worden gehouden.

Hoewel, behalve op Zwijsbergen en de Lijsterberg, de experimenten goed slaagden en in 1984 weer een thema-avond over wilde flora in bermen en plantsoenen door de Werkgroep werd georganiseerd, zou het nog vrij lang duren voor het herbicidengebruik geminderd werd en bodembedekkers toegepast werden.

Om de impasse te doorbreken besloot de Werkgroep een groennota uit te brengen om voor eens en altijd op een rij te zetten waarom herbiciden zo riskant voor de gezondheid van mens en dier zijn en de productie en toepassing van deze stoffen zo schadelijk voor natuur en milieu. Als alternatief voor het hanteren van de gifspuit en het "netjes", dus kaal, zwart en dood houden van de grond onder bomen en heesters werd onder verwijzing naar het groenbeheer in Lelystad en Zwolle gepleit voor het vergroten van de natuurlijke waarde van de plantsoenen. Door het aanbrengen van bodembedekkende, (inheemse) kruiden zou niet alleen het natuurlijker beeld van een boom-, heester- en kruidenlaag ontstaan, maar ook een rijkere natuur door de grotere aantrekkingskracht voor insecten en vogels. Daarbij zou een bodembedekkende kruidenlaag een gunstig effect hebben op het organische stofgehalte en het vochthoudend vermogen van de grond en de erosie op hellingen tegengaan.

Deze nota ("Minder gif, meer natuur") werd in 1985 aan het gemeentebestuur en de Dienst Gemeentewerken overhandigd.

Vooraf: Vooral sinds het verschijnen van de groennota vond een ommezwaai plaats: Groennota-effect valt tegen: eerder via aanpak van de Ridder!

- De hoeveelheid herbiciden werd verminderd, oa. door een curatieve toepassing in plaats van een preventieve, en door het onkruidvrij houden van sommige straten door bewoners. = Willebrordweg/Valkeweg
- Houtsnippers werden toegepast in boomspiegels en op een kinder- speelplaats op de Donderberg.
- Meer bodembedekkers werden aangeplant.
- Nieuwe boomspiegels werden systematisch ingeplant met kruiden.
- Een kruidencursus werd door Prins aan de plantsoenmedewerkers gegeven.
- De Werkgroep mocht in het kader van het Europese Milieujaar een strook plantsoen aan de Groeneweg met de bewoners gaan omvormen.

Nu eind 1988 zal door de gemeente voor het eerst het plantsoenbeheer niet alleen getoetst worden op technische en bedrijfskundige aspecten zoals de aantallen op te snoeien bomen, de oppervlakte te maaien gazon of de oppervlakte onkruidvrij te houden rozenperken. Voor het eerst zullen nu kruidachtige beplantingen op hun natuurlijke en esthetische waarde en hun specifieke behoefte aan onderhoud worden beoordeeld.

Kent Grietje de
fontein 799 14 heb ik haar
niet genoemd ...

Ook de Werkgroep heeft een evaluatie van de kruidenprojecten gemaakt, heeft conclusies ten aanzien van de sortimentskeuze en het onderhoud getrokken en doet een concrete aanbeveling voor een nieuwe aanplant van bodembedekkers. Deze aanplant is namelijk dringend gewenst in een strook plantsoen op de Donderberg waar voortdurend grond afspoelt en het aanliggend pad ondermijnd wordt.

Voor de uitgebreide evaluatie verwijst de Werkgroep naar haar nota "Onkruid in Rhenen" die in december as. zal uitkomen.

Samenvattend kan geconcludeerd worden dat de huidige kruidachtige beplantingen geslaagd zijn te noemen en met inachtneming van de opmerkingen over sortimentskeuze en onderhoud zeker in aanmerking komen voor een versnelde uitbreiding. Ook in bedrijfsmatig opzicht is dit wenselijk omdat het groen in de toekomst extensiever zal moeten worden onderhouden.

Grietje van der Voet

VAN DE KNOTCOMMISSIE

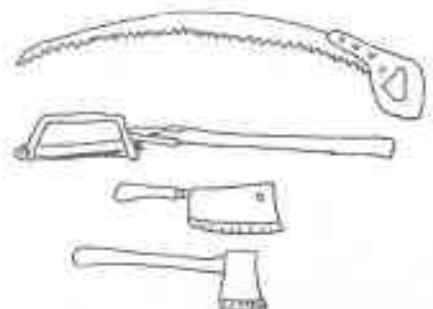
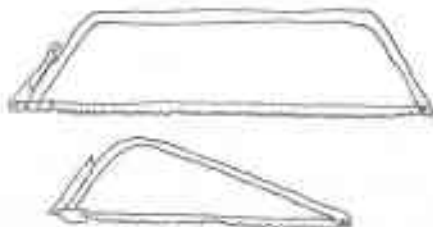
Zaterdagmorgen 26 november begint het knotseizoen 1988-1989. We beginnen bij boer Legemaat, De Dijk 65 te Achterberg. Zoals gebruikelijk wordt er gewerkt van 9.00-12.00 uur. Zelf iets drinken meenemen. Voor een versnapering wordt gezorgd. Ook dit jaar nemen we deel aan een collectieve ongevallenzekerings van Stichts Landschapsbeheer.

Het werk omvat niet alleen knotten maar ook bossen binden voor een broodoven en opruimen. Het dikkere hout is, afhankelijk van de overeenkomst met de boer, beschikbaar voor verdeling. Het ziet er naar uit dat we dit jaar 4 keer knotten tot aan de kerst. Daarrna wordt de draad weer opgevat op zaterdag 7 januari.

Wanneer U een enthousiaste nieuwe vrijwilliger weet, meenemen!

Voor vragen: Wil Schulte, tel. 1618 Elst
Peter de Boer, tel. 13696 Rhenen

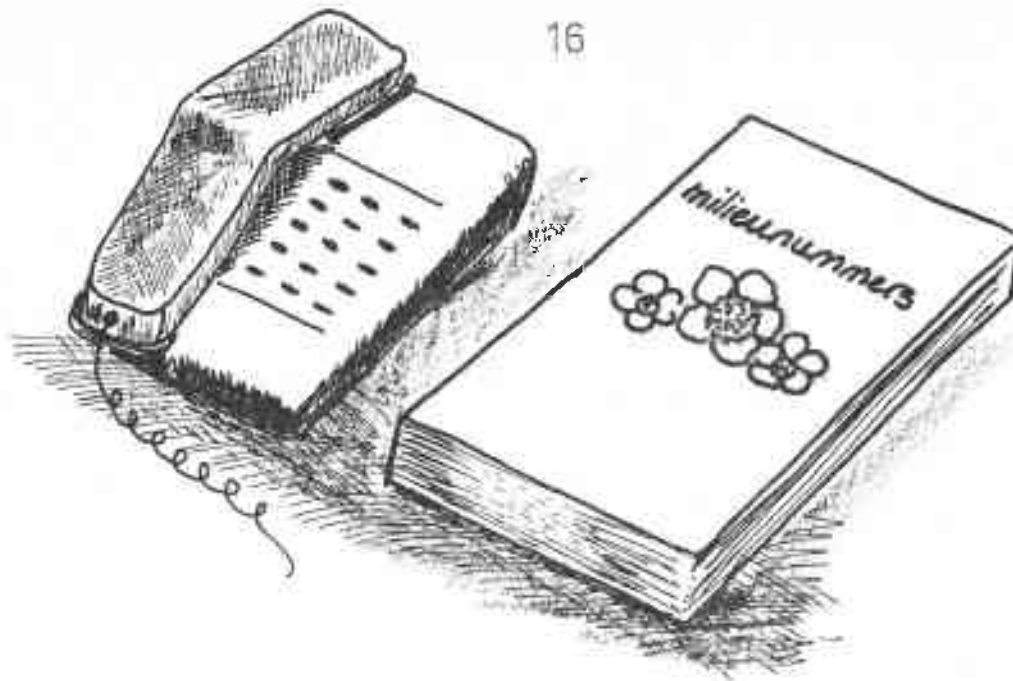
Peter de Boer.

KURSUS BOMEN EN STRUIKEN HERKENNEN

- Wat** Een cursus waarin de meest voorkomende bomen en struiken in Nederland worden verkend.
- Hoe** Twee deskundige docenten laten u door de bomen het bos zien: G. v/d Lugt, docent Middelbare Tuinbouwschool en K. Marsman, groot kenner van bomen. Zij maken gebruik van een cursusmap, dia's, levend materiaal en exkursies.
- Voor wie** Voor actieve leden van natuur- en milieugroepen, die bij hun activiteiten aanvullende kennis over bomen en struiken heel goed kunnen gebruiken.
- Waarom** De cursus 1986/1987 leidde tot enthousiaste reacties van deelnemers: boeiend, interessant en gezellig! Vanuit de praktijk van de natuur- en milieu-educatie komen regelmatig vragen naar voren over verbreding en verdieping van kennis over bomen en struiken.
- Wanneer** Gedurende twee jaar elke vierde dinsdag van de maand (m.u.v. juli en augustus). Start op dinsdag 24 januari 1989. Er zijn aansluitend exkursies op de zaterdagochtend in dezelfde week. Na het eerste jaar kan men beslissen over voortzetting van deelname.
- Waar** In gebouw H.F. Witte Centrum, adres Henri Dunantplein 4 te De Bilt, bus 57 vanuit Utrecht station en Bilthoven station , bus 58 vanuit Zeist busstation.
- Kennismakings-les** Om een idee te krijgen of de cursus iets voor u is, wordt er op dinsdag 13 december om 20.00 uur een kennismakingsles gegeven. Na afloop van deze les kunt u beslissen of u mee doet.
- Kosten** f 35,- (vijf en dertig gulden) voor 10 lessen, inclusief cursusmap.
- Extra** Na afloop mogelijkheid tot deelname aan een korte applicatie-cursus " Hoe leid ik een exkursie ".
- Opgave** Voor 15/11 bij de KNNV Veldwinkel Oudegracht 237, tel. 030-314797. Daar is meer informatie verkrijgbaar. Bij opgave ontvangt u een uitnodiging voor de kennismakingsles in december. Het aantal plaatsen is beperkt. Toelating in volgorde van binnenkomst!
- Organisatie** KNNV gewest Utrecht.

- Politie Rhenen, milieu-ambtenaar Hr. S. Aalbers. Tel. 08376 - 19007.
- Gemeente Rhenen, milieu-ambtenaar Hr. H. Haverkamp. Tel. 08376 - 19000.
- Algemene Inspectiedienst (AID). Tel. 01720 - 73691. (voor mestboekhouding, mestoverlast en bestrijdingsmiddelen).
- Klachten geluidshinder vliegtuigen. Tel. 070 - 492300. (hoofdsectie Luchtmachtstaf).
- Inspectie voor Milieuhygiëne. Tel. 03465 - 61114. (voor iedere verontreiniging het milieu betreffende).
- Verontreiniging oppervlaktewateren. Tel. 030 - 583580.
- Alarmnummer verontreiniging van de Rijn. Tel. 085 - 615302.
- Provinciehuis Utrecht. Tel. 030 - 589111. (informatie afvalverwerking, bodemvervuiling, stortplaatsen e.d.)
- Milieutelefoon van Milieudefensie. Tel. 020 - 269161. (informatie giftige of schadelijke stoffen).
- Stichting Natuur en Milieu. Tel. 030 - 331328. (algemene informatie).
- Stichting Milieu Edukatie. Tel. 030 - 333357 (tentoonstellingen, lesbrieven).
- Centrum voor Energiebesparing Delft. Tel. 015 - 131260.
- Stichtse Milieu Federatie. Tel. 030 - 762791.
- Streekverband Zuid-Cost Utrecht. Tel. 03404 - 87882. (intergemeentelijk samenwerkingsverband).
- Alternatieve Konsumentenbond. Tel. 020 - 863338/863586 (voeding en gezondheid).